

tribut Varlam Xalàmov

Carme Arenas

Catedràtica de literatura catalana
i presidenta del PEN català

carenas@pencatala.cat

«A l'arbre hi ha una fulla que està a punt de caure, / i l'últim raig del dia, que ho sap, encar la daura». Sempre m'ha emocionat el poema «Pietat» de Josep Carner per la tendresa que és capaç d'oferir. La tebior d'aquest darrer raig del dia, de manera conscient, no s'aprofita de la feblesa de la fulla ja condemnada a morir, sinó que l'acompanya amb la seva llum també morent. Hi trobem solidaritat, tendresa. En definitiva: pietat.

Em ve al cap aquest poema quan penso en determinats llibres que m'han colpit, precisament perquè m'han permès de créixer en pietat, en humanitat. Ens sorprèn que moltes de les obres que ens relaten el sofriment fruit de la barbàrie tinguin un ingredient recurrent: aquesta pietat, que és l'antítesi de la ràbia,

de l'esperit de venjança, del sentiment d'impotència de qui ha viscut la injustícia en carn pròpia. Es tracta d'aquesta compassió indestructible com a forma extrema de resistència.

Hi ha un autor que coincideix i excel·leix en aquest exercici de pietat. Em refereixo a Varlam Xalàmov i els seus *Relats de Kolimà*. Kolimà és el riu que rega la regió nord de la República de Sakhà, a l'extrem est de Rússia, a Sibèria. Una regió que va ser tristament coneguda perquè va ser la destinació principal dels deportats de Stalin, on s'ubicaren els seus gulag. A *Relats de Kolimà*, Xalàmov desgrana una crònica lacerant de les dues dècades de la seva estada en camps de treball. Aquesta davallada als inferns del fred, de la repressió, del càstig i la vexació humana, de la tortura i de l'extenuació fins a la mort, el talent literari de Xalàmov ens la converteix en un exercici d'enaltiment dels valors de la compassió humana, de la bellesa, de l'amor per tot allò que ens fa més persones.

Enmig de la desolació, de la maldat gratuïta, sempre hi ha un raig tebi que procedeix d'una acció per part de

Xalàmov ens obliga a fer-nos preguntes sobre nosaltres i el nostre ser al món. I ho aconsegueix amb saviesa narrativa i un bon fer estilístic

qui en aparença seria el feble i desvalgut, però que en mans de Xalàmov esdevé més fornit de tot allò que — de fet— ens modela l'ànima. Xalàmov ens obliga a fer-nos preguntes sobre nosaltres i el nostre ser al món. I ho aconsegueix amb saviesa narrativa i un bon fer estilístic. Un estil directe, una prosa despullada i a la vegada molt acurada, de frase curta i tallant, pròpia de qui, havent viscut allò que relata, sap que l'important és la veracitat. L'autor ens acompanya com a testimoni de tot allò que ens explica, de company de tots els personatges que hi presenta, de còmplice de moltes de les actituds i accions dels qui, com ell, s'arrapen a la vida més substancial. Tot hi és gris i l'única nota de color ve donada pel comportament d'aquells que se saben solidaris en la dissort.

En els 145 relats, Kolimà es converteix en la metàfora d'un univers que concentra allò que és fonamental. A *Llet condensada* ens parla dels sentiments, embrutits i del tot inútils en la situació d'extrema exigüitat en què es troben. Amb tot, llegim a *La gossa Tamara*, aquella gossa iacut que estava a punt de parir, la prova més gran que ni en les condicions

més adverses podem estar-nos d'expressar el millor de nosaltres. «Cadascun dels cinquanta 50 homes que hi havia volia acariciar-la, fer-li festes i fer saber, explicar a l'animal la seva pròpia necessitat de tendresa». Quina imatge tan preciosa i a la vegada tan eficaç per explicar aquesta urgència que tots nosaltres sentim o hem sentit i que es fa més present en situacions extremes. En aquest passatge no serà només la gossa la beneficiària de les festes que se li fan, sinó que el retorn serà encara més gran per a tots aquells que les fan. Tota una lliçó!

No hi ha cap grandiloquència a Xalàmov, ni possibles judicis morals. Xalàmov assegura que «El millor és allò que no ha estat escrit» però aquests relats de Kolimà si no són el millor, poc els hi falta.

Relats de Kolimà **Varlam Xalàmov**

Editorial Días contados
Barcelona, 2013

Com ens enfrontem davant de situacions límit? Com suportem estar confinats en camps d'extermini? Com s'aconsegueix sobreviure a l'horror del totalitarisme? De la mateixa manera que Primo Levi a *Si això és un home* o Joaquim Amat-Piniella a *K.L. Reich*, Xalàmov descriu la seva experiència vital en els gulags soviètics, endinsant-se en l'essència de la humanitat i utilitzant la literatura com a arma contra la barbàrie. ■